

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ**  
**ОДЕСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ЕКОНОМІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ**

Кафедра економіки, права та управління бізнесом

Допущено до захисту  
Завідувач кафедри

\_\_\_\_\_ Н.В. Сментина

“\_\_\_” листопада 2018 р.

**КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА**  
**на здобуття освітнього ступеня магістра**

зі спеціальності 076 «Підприємництво, торгівля та біржова діяльність»

за магістерською програмою професійного спрямування  
«Економіка, планування та управління бізнесом»

на тему: «Державне регулювання зайнятості населення в регіоні  
(на прикладі Одеської області)»

**Виконавець**

студентка ФЕУП

Литовка Ірина Олегівна \_\_\_\_\_

**Науковий керівник**

к.е.н., старший викладач

Фіалковська Анастасія Андріївна \_\_\_\_\_

## ЗМІСТ

|                                                                                                                             |           |
|-----------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|-----------|
| <b>ВСТУП.....</b>                                                                                                           | <b>3</b>  |
| <b>РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ДЕРЖАВНОГО РЕГУЛЮВАННЯ ЗАЙНЯТОСТІ НАСЕЛЕННЯ.....</b>                                         | <b>6</b>  |
| 1.1. Соціально-економічна сутність поняття зайнятості населення.....                                                        | 6         |
| 1.2. Механізм та інструменти державного регулювання зайнятості.....                                                         | 21        |
| 1.3. Нормативно-правове забезпечення державного регулювання зайнятості.....                                                 | 31        |
| <b>РОЗДІЛ 2. АНАЛІЗ РЕЗУЛЬТАТІВ ДЕРЖАВНОГО РЕГУЛЮВАННЯ ЗАЙНЯТОСТІ НАСЕЛЕННЯ В ОДЕСЬКІЙ ОБЛАСТІ ТА УКРАЇНИ В ЦІЛОМУ.....</b> | <b>39</b> |
| 2.1. Стан зайнятості населення в Україні.....                                                                               | 39        |
| 2.2. Основні тенденції зайнятості в Одеській області.....                                                                   | 49        |
| 2.3. Прогноз рівня зайнятості в Одеській області.....                                                                       | 59        |
| <b>РОЗДІЛ 3. ШЛЯХИ ВДОСКОНАЛЕННЯ ДЕРЖАВНОГО РЕГУЛЮВАННЯ ЗАЙНЯТОСТІ НАСЕЛЕННЯ В ОДЕСЬКІЙ ОБЛАСТІ.....</b>                    | <b>64</b> |
| 3.1. Зарубіжний досвід державного регулювання зайнятості населення.....                                                     | 64        |
| 3.2. Проблеми державного регулювання зайнятості в Україні та Одеській області.....                                          | 73        |
| 3.3. Напрями вдосконалення державного регулювання зайнятості в Одеській області.....                                        | 75        |
| <b>ВИСНОВКИ.....</b>                                                                                                        | <b>80</b> |
| Список використаних джерел.....                                                                                             | 83        |
| Додатки.....                                                                                                                | 91        |

## ВСТУП

*Актуальність теми.* Економічне зростання традиційно вважається важливою кількісною характеристикою розвитку економічної системи країни, звичайно, це поняття є комплексним і багатогранним. Розвиток економіки держави відбувається під дією цілої низки факторів. Одні з них позитивно впливають на перебіг економічних процесів, забезпечуючи зростання системи господарювання, вплив інших, навпаки, може уповільнити такі тенденції в економіці або взагалі спричинити кризову ситуацію в ній.

Розвиток економіки будь-якої держави визначається переліком факторів, одним із головних можна виділити наявні людські ресурси, здібність держави до ефективної організації праці, а також наявність умов для її здійснення. Тому можливість займатися ефективною працею, забезпечення зайнятості та її регулювання можна розглядати як чинник забезпечення стійкого економічного зростання держави.

У свою чергу, стійке економічне зростання розширює можливості зайнятості, приводить до скорочення безробіття, збільшення продуктивності праці та підвищення доходів працівників. У випадку, коли економічне зростання не супроводжується збільшенням кількості робочих місць, підвищенням продуктивності праці та доходів, користь отримують тільки ті, хто працює, а у цілому відбувається зростання безробіття та збільшення розриву між зайнятими і безробітними. Необхідність усунення подібних деформацій обґрунтовує актуальність дослідження державного регулювання зайнятості в контексті забезпечення стійкого економічного зростання України.

*Мета роботи* – дослідження теоретико-методологічних засад державної політики у сфері регулювання зайнятості населення в Україні та Одеській області та розробка пропозицій щодо її вдосконалення.

Для досягнення визначеної мети були поставлені та виконані такі завдання:

- дослідити соціально-економічну сутність поняття зайнятості населення;
- визначити основні механізми та інструменти державного регулювання зайнятості населення;
- охарактеризувати нормативно-правове забезпечення державного регулювання зайнятості населення в Україні та Одеській області;
- проаналізувати стан зайнятості населення в Україні;
- надати оцінку основним тенденціям зайнятості населення в Одеській області;
- зробити прогноз рівня зайнятості населення в Одеській області;
- визначити проблеми державного регулювання зайнятості населення в Україні та Одеській області;
- проаналізувати зарубіжний досвід державного регулювання зайнятості населення;
- надати пропозиції щодо вдосконалення державного регулювання зайнятості в Одеській області.

*Об'єктом дослідження* виступає процес державного регулювання зайнятості населення в Україні та Одеській області.

*Предметом дослідження* є теоретичні засади та практичні аспекти державного регулювання зайнятості населення в Україні та Одеській області.

*Методи дослідження.* У роботі застосовано метод теоретичного узагальнення та синтезу – для дослідження теоретичних засад державного регулювання зайнятості населення; метод статистичного та економічного аналізу – при аналізі особливостей ринку праці та рівня зайнятості населення в Україні та Одеській області; таблично-графічний метод – для наочної ілюстрації результатів кваліфікаційної роботи; метод логічного узагальнення – під час формування висновків.

*Інформаційна база дослідження.* У якості інформаційної бази дослідження слугували дані, надані Департаментом економічної політики та

стратегічного планування Одеської обласної державної адміністрації, наукові публікації з досліджуваної тематики, нормативно-законодавчі документи, офіційні статистичні дані щодо рівня та структури зайнятості в Україні та Одеській області, інформація з Інтернет-джерел.

*Публікації та апробація результатів дослідження.* За результатами дослідження підготовлено публікацію: Литовка І.О. Питання державного регулювання зайнятості населення в регіоні (на прикладі Одеської області) / А.А. Фіалковська, І.О. Литовка // Науковий студентський вісник факультету економіки та управління підприємництвом. – № 29, Том 1. – Одеса, 2018.

## ВИСНОВКИ

Проведене дослідження теоретичних основ та практичних аспектів державного регулювання зайнятості населення в Україні та Одеській області дозволяє зробити такі висновки:

1. Зайнятість як соціально-економічна категорія синтезує сукупність відносин щодо участі людей в суспільному виробництві і пов'язана із забезпеченням масштабів, умов і форм включення людей у суспільно корисну працю, з процесами формування, розподілу й використання трудових ресурсів.

2. Державне регулювання зайнятості потребує відповідних інфраструктурних елементів, конкретного набору заходів, певної послідовності й узгодженості впровадження їх, що у своїй сукупності визначає механізм впливу держави на систему зайнятості. існують різні погляди на роль держави в регулюванні зайнятості, що багато в чому визначається різними підходами до розуміння причин безробіття, які формуються у контексті конкретно історичних етапів розвитку суспільства та економічних систем.

3 Державне регулювання зайнятості населення постає одним з найважливіших чинників забезпечення стійкого економічного зростання України, адже українське законодавство у сфері зайнятості населення формувалось в основному на першому етапі ринкових реформ, тому дієвість окремих його норм і положень є застарілою і не відповідає стратегічним напрямам політики зайнятості на сучасному етапі. Тому для підвищення ефективності державного управління процесом зайнятості населення важливо, щоб правові норми щодо регламентації дій держави на ринку праці поєднували інвестиційну, кредитно-грошову, зовнішньоекономічну, податкову і бюджетну політику з політикою зайнятості і визначали відповідальність за недостатню ефективність прийнятих заходів при зростанні безробіття. Потребує посилення і розробка правових норм, які б сприяли безробітним у виборі їм роботи й підвищення їх конкурентоспроможності. Але перш, ніж вносити ті чи інші корективи в нормативно-правову базу, слід спочатку ретельно проаналізувати передбачуваний позитивний ефект внесених змін у порівнянні із можливими

збитками від його реалізації. Для ефективного забезпечення зайнятості населення слід також провести гармонізацію законодавства про зайнятість населення з міжнародними нормами вирішення проблем безробіття.

4. Стан зайнятості населення України показує позитивну динаміку росту, у порівнянні до минулих років – це зростання заробітної плати, зменшення навантаження на ЦЗ через зріст коефіцієнта працевлаштування. Регіональний розподіл трендів у сфері зайнятості населення у цільових містах виявив найпопулярніші вакансії (серед яких прибиральниця, охоронець, викладач англійської мови), та їх середню заробітну плату. Виявлення цього розподілу відбулося з двох напрямків – перший це статистика Центрів зайнятості, другий – показники популярних інтернет-сайтів з працевлаштування.

5. Для ринку праці Одеської області у 2013-2017 роках стало характерним зменшення зайнятості населення віком 15-70 років за методологією Міжнародної організації праці (далі – МОП) в абсолютному та відносному значенні, а також відповідне збільшення безробіття. Рівень зайнятості населення від всього населення віком 15-70 років протягом 2014-2017 років коливався від 57,3 % у 2015 році до 56,7 % у 2014 та 2016 роках. Протягом 2014-2016 років обласний показник перевищував середньоукраїнський, у 2017 році дорівнював до середньоукраїнського (56,1 %). Рівень безробіття від економічно активного населення віком 15-70 років у 2014-2017 роках поступово збільшувався і становив 7,1 % у 2017 році, проте він стабільно менший за середньоукраїнський показник.

6. Прогноз рівня зайнятості свідчить про продовження негативних тенденцій на ринку праці Одеської області у 2018-2020 рр. Так виходячі з отриманих даних очікується суттєве скорочення чисельності зайнятого населення працездатного віку в регіоні.

7. Досвід розвинених країн свідчить про те, що служба зайнятості успішніше діє там, де вона належить державі, підпорядкована органам влади, має штат висококваліфікованих спеціалістів з питань зайнятості. Проте в

умовах ринкової економіки неминуче виникають різні приватні (недержавні) установи сприяння зайнятості.

8. Сьогодні існує ряд негативних тенденцій у сфері зайнятості населення на національному та регіональному рівнях, а саме: невідповідність попиту на робочу силу її пропозиції у професійнокваліфікаційному розрізі та недостатній рівень кваліфікації осіб, які шукають роботу, нестача кваліфікованих працівників; наявність молодіжного безробіття; старіння робочої сили, недосконалі освітні практики і, як наслідок, відтік молоді за подальшим навчанням та працевлаштуванням до країн Європи; міждержавна міграція робочої сили; недосконалість соціально-трудова відносин та «тіньова» зайнятість; низький рівень доходів населення та мотивації до праці; виникнення додаткових груп ризику на ринку праці, насамперед, внутрішньо переміщених осіб, учасників АТО, осіб з інвалідністю та трудових мігрантів; розвиток інформаційно-комунікаційних технологій та модернізація регуляторних функцій держави створюють умови для вивільнення на ринок праці надлишку державних службовців, продавців, касирів, некваліфікованих робітників.

9. Ефективний розвиток економіки в області неможливий без розвитку гнучкого ринку праці. Завдяки реалізації заходів щодо розвитку реального сектора економіки та реалізації правових і економічних механізмів, спрямованих на легалізацію зайнятості, зменшуватиметься чисельність економічно неактивного населення.

## СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Закон України «Про зайнятість населення» № 804-XII (804-12) від 01.03.91 зі змінами та доповненнями.
2. Закон України «Про основи соціальної захищеності інвалідів в Україні» від 21.03.91 р. №875-XII зі змінами та доповненнями.
3. Анпілогова Ж.Д. Механізм функціонування ринку праці // Держава та регіони. - 2006. - №2. - С.6-9.
4. Афендікова Н.О. Особливості трудових ресурсів та формування ринку праці в сільському господарстві України // Держава та регіони. - 2006. - №6. - С. 25-28.
5. Бараник З. Основні напрями ефективного функціонування ринку праці в контексті інтеграції України до ЄС// Бюлетень ІПК ДСЗУ - 2006. - №2. - С. 14-27.
6. Большая О. В. Проблема неформальної зайнятості в Україні // Держава та регіони. - 2007. - №1. - С 45-49.
7. Бондарчук В. Заробітчанство в цифрах і фактах // Львівська газета. - №156. - 29.08.2006. - С3-4.
8. Бункин М.К., Семенов В.А. 'Макроекономіка (основи економічної політики) '.- М.: АТ' ДІС ', 2000 р.-320с.
9. Буряк П.Ю., Карпінський Б.А., Григор'єва М.І. Економіка праці та соціально-економічні відносини: Навчальний посібник. - К.: Центр навчальної літератури, 2004. - 440с.
10. Гайдучкий А.П. Характерні риси української трудової міграції за кордон.// Економіка та держава - 2007. - №9. - С.88-92.
11. Гаркавенко Н.О. Проблеми зайнятості та безробіття на національному ринку праці.// Формування ринкових відносин в Україні - 2007. - №4. - С.168-172.
12. Ковальов П.І. Економіка праці та соціально-трудові відносини - К.: Знання, 2006 - 338с.
13. Котырло Е. Региональные особенности регулирования рынка труда

с позицій маркетинга / Е. Котырло // Управление персоналом. - 2000. - № 12. - С. 23-26.

14. Кочура І. Продуктивна зайнятість у контексті забезпечення людського розвитку і економічного зростання / І. Кочура // Україна: аспекти праці. - 2005. - № 6. - С. 19-23.

15. Махсма М. Б. Економіка праці та соціально-трудові відносини: навч. посіб. / М. Б. Махсма. - К. : Атіка, 2005. - 304 с.

16. На ринку праці - шок [Електронний ресурс] // День. - 08.12.2009. - № 222. - Режим доступу: <http://www.day.kiev.ua/288763/>.

17. Никоненко А.В. Проблеми формування промислового сегмента ринку праці // Формування ринкових відносин в Україні - 2007. - №4. - С.163-167.

18. Петюх В. М. Ринок праці: навч. посібник / В. М. Петюх. - К. : КНЕУ, 1999. - 288 с.

19. Савченко А.Г. Пухтаєвіч Г.О., Тітьонко О.М. «Макроекономіка» 2005.-288с.

20. Старовойтова Л. И. Занятость населения и ее регулирование: учеб. пособие [для студ. высш. учеб. заведений] / Л. И. Старовойтова, Т. Ф. Золотарева. - М. : Издательский центр «Академия», 2001. - 192 с.

21. Статистичний збірник «Регіони України» за ред. Осауленка част. 1., - К., - 2007.

22. Степанова В.О. Інвестиції в основний капітал та їх вплив на економіку України / В. О. Степанова // Вісник Бердянського університету менеджменту і бізнесу. - 2009. - № 2 (6). - С. 108.

23. Таршина О.С. Теоретичні аспекти зайнятості трудових ресурсів та формування ринку робочої сили //Економіка та держава. - 2006. - №4. - С.92-94.

24. Терюханова І. Н. Інваліди на ринку праці: шляхи підвищення конкурентоспроможності.// Формування ринкових відносин в Україні - 2007. - №7. - С.149-152.

25. Терюханова І.Н. Регіональні проблеми працевлаштування інвалідів

в Україні та шляхи їх вирішення.// Формування ринкових відносин в Україні - 2007. - №10.- С.142-147.

26. Ушенко Н.В. Напрямки реалізації державного регулювання зайнятості населення України // Формування ринкових відносин в Україні. - 2004. - №11. - С.72-75.

27. Чернявська Ю.Б. Економічні важелі механізму державного регулювання ринку праці в Україні.// Формування ринкових відносин в Україні - 2007. - №8. - С.102-106.

28. Чернявська Ю.Б. Функції ринку праці та національні особливості їх відтворення.// Формування ринкових відносин в Україні - 2007. - №3. - С. 175-

29. Шебаніна О.В. Ринок праці та основні напрями його ефективного розвитку //Економіка АПК. - 2006. - №6. - С.115-122.

30. Экономическая теория: учеб. для студ. вуз. обуч. по экон. напр. и спец. / под ред. А.И. Добрынина, Л. С. Тарасевича. - [3-е изд.]. - СПб : Питер, 2000. - 544 с.

31. Офіційний сайт Державного комітету статистики України:  
<http://www.ukrstat.gov.ua>

32. Зануда А. Майнова нерівність в Україні: гірше, ніж на “дикому Заході” / А. Зануда [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.bbc.co.uk/ukrainian/business/2012/01/120119>.

33. Барінова М. ЕС–25 : будущее социальной политики / М. Барінова // Человек и труд. – 2005. – № – С. 23–30.

34. Эсаулова, И. Современные подходы к регулированию рынка труда в странах ЕвропейскогоСоюза/ И. Эсаулова// Кадровик. Кадровыйменеджмент. –2008. – №8. [Электронный ресурс]. – Режимдоступа : <http://www.lawmix.ru/bux/44006>.

35. Joint employmentreport 2006/2007, Employment inEurope2007//EuropeanCommission, Directorate-General for Employment, SocialAffairs andEqual Opportunities.

36. Вітте Л. Європейська соціальна модель і соціальна згуртованість :

яку роль відіграє ЄС? / Лотар Вітте, Фонд ім. Фрідріха Еберта, Регіональне представництво в Україні та Білорусі. – К. : Заповіт, 2006. – 44 с.

37. Маршавін Ю. Регулювання ринку праці України: теорія і практика системного підходу : моногр. / Ю. М. Маршавін. – К. : Альтерпрес, 2011. – 396 с.

38. Гнибіденко І. Ефективність соціального діалогу в Україні – сучасні реалії та перспективи / І. Ф. Гнибіденко, В. І. Жуков, М. П. Лукашевич та ін. / Соціальний діалог на ринку праці України: питання теорії та практики : зб. наук. праць. – К. : ІПК ДСЗУ, 2007. – 128 с.

39. Заработная плата в мире в 2010–2011 гг. : политика в области заработной платы в период кризиса // Группа технической поддержки достойного труда и Бюро МОТ для стран Восточной Европы и Центральной Азии, 2010. – М. : МОТ. – 122 с.

40. Кравченко І. Формування робочої сили : мегаекономічний аспект / І. С. Кравченко // Економіка України : політико-економічний журнал. – 2011. – № 11. – С. 69–87.

41. Jakob Funk Kirkegaard. Making Labor Market Reforms Work for Everyone: Lessons from Germany // Peterson Institute for International Economics. Poliscy Brief, 2014. – P. 14–1.

42. Ralph Chami, Adolfo Barajas, Thomas Cosimano, Connel Fullenkamp, Michael Gapen, and Peter Montiel. Macroeconomic Consequences of Remittances // International Monetary Fund, Washington DC, 2008.

43. Баласинович Б. О. Зайнятість в умовах становлення інформаційного суспільства: дис. канд. екон. наук: 08.01.01 / Олександр Богданович Баласинович. – К., 2004. – 195 с.

44. Грішнова О. А. Економіка праці та соціально-трудова відносини: [підруч.]; [4-те видання] / О. А. Грішнова. – К.: Знання, 2009. – 384 с.

45. Економічна теорія (Політекономія. Мікроекономіка. Макроекономіка): [навч. посіб.]; [2-ге вид.]. – К.: Центр учбової літератури, 2009. – 688 с.

46. Балакірєва О. М. Детермінанти соціально-економічної нерівності в сучасній Україні: [монографія] / О. М. Балакірєва, В. А., Головенько, Д. А. – К., 2011. – 592 с.
47. Щербіна В. К. Неформальна зайнятість як фактор розвитку національного ринку праці: [зб. наук. праць] / В. К. Щербіна. – 2008. – № 8. – с. 85–92.
48. Ринок праці та зайнятість населення: проблеми теорії та виклики практики: [монографія] / [ред.-координатор М. В. Туленков]. – К.: ІПК ДСЗУ, 2010. – 363 с.
49. Біль М. М. Вторинна зайнятість на регіональних ринках праці: переваги та недоліки поширення / М. М. Біль // Інноваційна економіка. – 2011. – № 6. – С. 113–117.
50. Балита О. В. Проблеми використання і розподілу людського капіталу в Україні: [зб. наук. праць] / О. В. Балита // Проблеми раціонального використання соціально-економічного та природно-ресурсного потенціалу: фінансова політика та інвестиції. – Луцьк: Надстир'я, 2004. – Вип. 10. – С. 107–113.
51. Чабан Л. В. Вплив аутсорсингу на витрати підприємства / Л. В. Чабан // Економічний вісник університету. – 2011. – № 17/1. – С. 84–89.
52. Васильченко В.С. Державне регулювання зайнятості : [навч. посібник] / В.С. Васильченко. – К. : КНЕУ, 2003. – 252 с.
53. Грішнова О.А. Економіка праці та соціально-трудові відносини / О.А. Грішнова. – К. : Знання, 2012. – 559 с.
54. Коваль С.П. Державне регулювання зайнятості населення на ринку праці України: інвестиційно-регіональні аспекти / С.П. Коваль // Проблеми науки. – 2013. – № 10. – С. 15–21.
55. Рязанова Н.С. Фінансове рахівництво як інформаційно-інфраструктурна підсистема мікроекономіки / Н.С. Рязанова, В.М. Федосов // Фінанси України. – 2016. – № 10. – С. 39–64
56. Betcherman G. Designing labor market regulations in developing

countries / Betcherman G. [Electronic resource]. – Available from : <http://wol.iza.org/articles/designing-labor-market-regulations-in-developing-countries-1.pdf>

57. Шевченко Л.С. Ринок праці: сучасний економічно-теоретичний аналіз : [монографія] / Л.С. Шевченко. – Х. : Видавець ФОП Вапнярчук Н.М., 2008. – 336 с.

58. O’Leary C.J. Employment Policy for Transition in Hungary and Poland / O’Leary C.J. [Electronic resource]. – Available from : <http://research.upjohn.org/confpapers/46>.

59. Кочура І. Продуктивна зайнятість у контексті забезпечення людського розвитку і економічного зростання / І. Кочура // Україна: аспекти праці. – 2005. – № 6. – С. 19 – 23.

60. Качан Є. П. Принципи та методи формування регіональної політики ринку праці / Є. П. Качан // Зайнятість та ринок праці: міжвідом. наук. зб. – К., 2001. – Вип. 15. – С. 3 – 16.

61. Міненко В. Л. Державне регулювання ринку праці та зайнятості населення: теоретичний аспект / В. Л. Міненко // Актуальні проблеми державного управління. – 2009. – № 2 (36). – С. 5 – 9.

62. Вірт Ю. П. Шляхи і напрямки державного регулювання ринку праці в Україні в умовах економічної кризи / Ю. П. Вірт, Н. М. Заярна // Наук. вісн. НЛТУ України. – 2010. – Вип. 20. – С. 195 – 198.

63. Степанова В. О. Інвестиції в основний капітал та їх вплив на економіку України / В. О. Степанова // Вісник Бердянського університету менеджменту і бізнесу. – 2009. – № 2 (6). – С. 108.

64. Котырло Е. Региональные особенности регулирования рынка труда с позиций маркетинга / Е. Котырло // Управление персоналом. – 2000. – № 12. – С. 23 – 26.

65. Костін К. Допомога держави та роботодавця по безробіттю // Праця і закон, 2012, № 1, с. 24-26.

66. Статистика ринку праці: міжнародні стандарти та національний

досвід, Навчальний посібник / За ред. Н.С. Власенко, Н.В. Григорович, Н.В. Рубльової. – К.: ТОВ «Август Трейд», 2006. – 320 с.

67. Статистичний щорічник України за 2010 рік. – К.: ТОВ «Август трейд», 2011. – 560 с.

68. Офіційна сторінка Державної служби статистики України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: – [http:// www.ukrstat.gov.ua](http://www.ukrstat.gov.ua)

69. Офіційна сторінка Державної служби зайнятості України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: – [http:// www.dsz.gov.ua](http://www.dsz.gov.ua).

70. Офіційна сторінка Державного комітету статистики України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: [www.ukrstat.gov.ua](http://www.ukrstat.gov.ua).

71. Офіційний сайт Головного управління статистики в Одеській області [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.od.ukrstat.gov.ua>.

72. Сервіс моніторингу реєстраційних даних українських компаній та судового реєстру [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://opendatabot.com>.

73. Програмний документ «Стратегія економічного та соціального розвитку міста Одеси до 2022 року (актуалізована)» : від 07.12.2016 р. № 1321-VII [Електронний ресурс] // Одеська міська ради. – Режим доступу: <http://omr.gov.ua/ru/acts/council/91050>. – Доступно на 24.04.2018. – Назва з екрана.

74. Офіційний документ «Програма розвитку малого і середнього підприємництва у місті Одеса на 2016-2018 роки» : від 16.03.2016 № 440-VII [Електронний ресурс] // Одеська міська ради. – Режим доступу: <http://omr.gov.ua/ru/acts/council/81351>. – Доступно на 24.04.2018. – Назва з екрана.

75. Закон України «Про розвиток та державну підтримку малого і середнього підприємництва в Україні» від 22.03.2012 № 4618-VI [Електронний ресурс] // Відомості Верховної Ради України (ВВР). – Оф. вид. від 2013 р., № 3, ст. 23. – Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/4618-17>. – Доступно на 24.04.2018. – Назва з екрана.

76. Офіційний документ «Програма розвитку конкурентоспроможності малого та середнього підприємництва в Одеській області на 2017-2020 роки» : від 16 червня 2017 року № 405-VII [Електронний ресурс] // Одеська обласна державна адміністрація. – Режим доступу: <http://oblrada.odessa.gov.ua/wp-content/uploads/405-VII.pdf>. – Доступно на 24.04.2018. – Назва з екрана.

77. Програмний документ «Стратегія економічного та соціального розвитку області до 2020 року» : від 21.12.2015 № 32-VII [Електронний ресурс] // Одеська Обласна Рада. – Режим доступу: <http://oblrada.odessa.gov.ua/wp-content/uploads/32-VII.pdf>. – Доступно на 24.04.2018. – Назва з екрана.

78. Офіційний сайт Одеського регіонального центру зайнятості [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://ode.dcz.gov.ua>.

79. Офіційний документ «Звіт про здійснення Одеською обласною державною адміністрацією покладених на неї повноважень та стан розвитку території у 2017 році» [Електронний ресурс] // Одеська обласна державна адміністрація. – Режим доступу: <https://oda.odessa.gov.ua/statics/pages/files/5a82a5d4bcddb.pdf>. – Доступно на 24.04.2018. – Назва з екрана.

80. Офіційний документ «Програма зайнятості населення м. Одеси на період до 2022 року» : від 14.12.2017 № 2743-VII [Електронний ресурс] // Одеська міська ради. – Режим доступу: <http://omr.gov.ua/ua/acts/council/102327>. – Доступно на 24.04.2018. – Назва з екрана.

81. Сайт з пошуку вакансій TRUD [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://ua.trud.com>

82. Сайт з пошуку вакансій HeadHunter [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://hh.ua>

83. Сайт з пошуку вакансій RABOTA [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://rabota.ua>